

“МАЪМУРИЙ НАЗОРАТ ОСТИДАГИ ШАХСЛАР БИЛАН ПРОФИЛАКТИК ФАОЛИЯТНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ: ҚОНУНЧИЛИК ВА АМАЛИЙ МУАММОЛАР ТАҲЛИЛИ”

Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси 3-ўқув курси 310-гуруҳ курсанти
Сайфиддинов Бехруз

*Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси Давлат-ҳуқуқий фанлар ва инсон
ҳуқуқларини таъминлаш кафедраси ўқитувчиси, майор*
Ниматов Шерзод Ниматжонович

Аннотация

Мақолада маъмурий назорат остидаги шахслар билан профилактик фаолиятни такомиллаштириш масалалари таҳлил қилинади. Қонунчилик базаси, амалдаги муаммолар ҳамда профилактика чора-тадбирларининг самарадорлигини ошириш йўллари ўрганилади. Шунингдек, профилактика инспекторларининг вазифалари ва уларнинг жамиятдаги ролига алоҳида эътибор қаратилади. Мақолада ҳуқуқий ва ташкилий жиҳатдан маъмурий назорат тизимини ривожлантириш учун амалий тавсиялар ишлаб чиқилади.

Калит сўзлар

Маъмурий назорат, профилактика фаолияти, профилактика инспектори, ҳуқуқбузарликларни олдини олиш, қонунчилик, ижтимоий назорат ички ишлар органлари, қонунчилик, амалий муаммолар, ҳуқуқбузарликлар профилактикаси, яқка тартибдаги профилактика.

Маъмурий назорат — бу жамиятда ҳуқуқий тартибни сақлаш ва хавфсизликни таъминлашда муҳим инструмент бўлиб, айниқса муайян

шахслар устидан ўрнатилганда унинг аҳамияти янада ошади. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг таъкидлашича, «маъмурий назорат тизими давлат органларига ҳуқуқбузарликларни ўз вақтида аниқлаш ва уларни бартараф этиш имконини беради, бу эса жамиятда тинчлик ва осойишталикни мустаҳкамлашга хизмат қилади»¹. Шу муносабат билан, маъмурий назорат ўрнатилган шахслар бўйича чора-тадбирларни самарали амалга ошириш ва ҳуқуқий асосларни янада такомиллаштириш долзарб вазифалардан бири ҳисобланади¹.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев таъкидлаганидек, «Маъмурий назорат – жамиятда тинчлик ва хавфсизликни таъминлашда муҳим воситадир. У давлат маъмуриятига ҳуқуқбузарликларни бартараф этиш ва аҳоли хавфсизлигини таъминлашга қаратилган чора-тадбирларни мустаҳкамлаш имконини беради»¹. Шу боис, маъмурий назорат ўрнатилган шахслар билан боғлиқ масалаларни аниқлаш ва самарали амалга ошириш мамлакатимизда ҳуқуқий барқарорликни таъминлашда муҳим аҳамиятга эга².

Жамият тараққиётида ҳуқуқ-тартибот тизимининг самарали фаолияти муҳим аҳамият касб этади. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев 2020 йил 28 январдаги "Жиноятчиликка қарши курашиш ва жамиятда хавфсизликни таъминлаш соҳасидаги чора-тадбирларни такомиллаштириш тўғрисида"ги фармонларидан бирида таъкидлаганидек: "Ҳар бир инсон ҳаёти ва шаънини ҳимоя қилиш, жиноятчиликка қарши самарали чоралар кўриш, жамиятда тинчлик ва осойишталикни мустаҳкамлаш — давлатимиз сиёсатидаги устувор вазифалардан биридир. Жиноятчиликка қарши курашиш, ҳуқуқбузарликларни олдини олиш ва жиноят содир этган

¹ Ш.Мирзиёевнинг Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисиغا Мурожаатномаси, 2023 йил 1 сентябрь. — www.press-service.uz

² Ш.Мирзиёевнинг Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисиغا Мурожаатномаси, 2023 йил 1 сентябрь. — www.press-service.uz (расмий веб-сайт).

шахсларни жамиятга қайта мослаштириш масалалари давлат сиёсатида устувор вазифалардан бирига айланди³. Шу боис, жиноят содир этган шахсларни жамиятга қайта интеграция қилиш, уларни қайта жиноятга йўл қўймаслик учун профилактика тадбирларини самарали амалга ошириш зарурлиги кун тартибда турибди.

Ҳозирги кунда Ўзбекистонда муқаддам жиноят содир этган шахслар томонидан қайта жиноятларнинг олдини олишга қаратилган бир қатор ташкилий, ҳуқуқий ва ижтимоий чора-тадбирлар амалга оширилмоқда. Бу чоралар жиноятчиликнинг профилактикасига, ижтимоий ҳимояга ва жиноят содир этган шахсларнинг қайта жамиятга мослашувига қаратилган. Қуйида уларнинг асосий йўналишлари ва амалга оширилаётган ишлар ҳақида маълумотлар келтирилган. Ташкилий чора-тадбирлар сифатида қуйидаги чора тадбирларни мисол қилиб олишимиз мумкин. Масалан 2021 йилда қабул қилинган ПҚ-5050-сон қарорига мувофиқ, маҳаллаларда ҳуқуқ-тартибот масканлари ташкил этилди. Бу масканлар маҳаллий жамоатчиликни жиноятчиликка қарши курашишга жалб қилиш ва ҳуқуқбузарликларни барвақт олдини олишга қаратилган. Туман ва шаҳар ички ишлар органлари таркибида вояга етмаганлар масалалари бўйича инспектор-психолог лавозимлари жорий этилди. Уларнинг вазифаси ёшларнинг ҳуқуқий саводхонлигини ошириш ва жиноятчиликнинг олдини олишдан иборат⁴. Тезкор-профилактик тадбирлар сифатида эса қуйидагиларни мисол келтириш мумкин. Масалан Тошкент шаҳрида "Долзарб қирқ кунлик" тизими доирасида жиноят содир этган шахслар аниқланиб, уларга нисбатан ҳуқуқий чоралар қўрилмоқда⁵. Ҳуқуқий чора-тадбирлар мисолида Жиноят кодексининг 135-моддасига ўзгартириш киритилиб, одам савдоси жинояти учун жазо

³ Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг 2020 йил 28 январдаги ПФ-5948-сонли Фармони, расмий веб-сайт — <https://president.uz>

⁴ https://www.norma.uz/qonunchilikda_yangi/jinoyatchilikka_qarshi_kurashish_maqsadida_qushimcha_chora-tadbirlar_qabul_qilinadi?utm_source=chatgpt.com

⁵ https://iibb.uz/uz/news/zhinoyat-sodir-etgan-jana-bir-nechta-shahslar-ushlandi?utm_source=chatgpt.com

чоралари кучайтирилди. Масалан, ҳомиладор аёлга нисбатан содир этилган одам савдоси учун жазо оғирлаштирилди, шахснинг судланганлик ҳолатини олиб ташлаш механизми жорий этилди. Бу, айниқса, қайта жиноят содир этиш хавфи юқори бўлган шахсларнинг жамиятга қайта интеграция қилишда муҳим аҳамиятга эга⁶.

Ижтимоий чора-тадбирлар доирасида жиноят содир этган шахсларнинг жамиятга қайта интеграция қилиш мақсадида меҳнат ярмаркалари ташкил этилмоқда. Бу ярмаркаларда ишга жойлашиш имкониятлари тақдим этилади⁷. Ўзбекистонда амалга оширилаётган ушбу чора-тадбирлар жиноят содир этган шахсларнинг қайта жиноят содир этишининг олдини олиш ва уларни жамиятга қайта интеграция қилишга қаратилган. Бу йўналишдаги ишлар давом этмоқда ва келгусида уларнинг самарадорлиги янада оширилиши кутилмоқда. Аммо шунга амалга оширилган ва жиноятларнинг олдини олишга қаратилган бир қатор ташкилий, ҳукуқий ва ижтимоий чора-тадбирларга қарамадан ҳудудларда муқаддам судланганлар томонидан содир этилаётган жиноятлар криминоен вазиятга таъсир ўтказиб келмоқда.

2023 йилда маъмурий назорат остида 5 529 нафар шахс бўлган. 2024 йилнинг 9 ойида бу кўрсаткич 5 689 нафарга етган, яъни 160 нафарга кўпайган⁸. 2023 йилда маъмурий назоратда турган 4 167 нафар шахс суд томонидан ўрнатилган тақиқларга риоя қилмаганлиги учун маъмурий баённомалар расмийлаштирилган. 2024 йилнинг 9 ойида бу кўрсаткич 3 153 нафарни ташкил этган⁹. 2023 йилда маъмурий назорат қоидаларини биринчи маротаба бузган 717 нафар шахсга нисбатан Жиноят кодексининг 226-моддаси бўйича жавобгарликка тортилган. 2024 йилнинг 9 ойида бу

⁶ https://gov.uz/uz/advice/NaN/document/2427?utm_source=chatgpt.com

⁷ https://uza.uz/uz/posts/mehnat-qilish-imkoni-zhinoyatchilikni-kamaytirishda-muhim-omildir_765345?utm_source=chatgpt.com

⁸ https://yuz.uz/news/mamuriy-javobgarlik-togrisidagi-kodeksning-206-va-248-moddalariga-ozgartirish-va-qoshimchalar-kiritilmoqda?utm_source=chatgpt.com

⁹ https://yuz.uz/news/probatsiya-nazoratidagi-shaxslar-bilan-olib-borilayotgan-ishlar-samaradorligi-oshiriladi?utm_source=chatgpt.com

кўрсаткич 637 нафарни ташкил этган¹⁰. 2024 йилда судлар томонидан 77 995 нафар шахсга нисбатан 61 481 та жиноят иши кўриб чиқилган. Шундан 20 659 нафар шахсга озодликдан маҳрум қилиш жазоси тайинланган, 39 763 нафарига бошқа турдаги жазолар берилган, 1 080 нафар шахс шартли ҳукм қилинган¹¹. Маъмурий назорат остида турган шахслар томонидан содир этилган жиноятлар статистикаси тўғрисида аниқ маълумотлар мавжуд эмас. Аммо, умумий жиноятчилик статистикасига кўра, 2023 йилда Ўзбекистонда жиноятларнинг 82,7 фоизи фош этилган ва қидирувдаги 7 563 нафар шахс ушланган. Ахборот технологиялари воситаларидан фойдаланиб содир этилган 6 455 та жиноят аниқланган¹². Маъмурий назорат остида турган шахслар сони ва улар томонидан содир этилаётган ҳуқуқбузарликлар статистикасида ўсиш кузатилмоқда. Бу ҳолат назорат ва профилактика чораларини кучайтириш, шунингдек, маъмурий назорат тизимининг самарадорлигини оширишни талаб қилмоқда.

Муқаддам судланган шахслар томонидан қайта содир этиладиган жиноятлар ҳуқуқшуносликда "жиноятчилик рецидив" ёки "рецидив" деб аталади. Бу тушунча жиноят содир қилган шахснинг жазо муддати тугаганидан сўнг қайта жиноятга қўл уриши ҳолатини англатади. Айнан муқаддам судланган шахслар томонидан қайта содир этиладиган жиноятлар бўйича Ўзбекистон Республикаси ҳуқуқшунос олимларнинг ўз илмий ишларида фикрлари ва илмий қарашларини таҳлил қилиш лозим бўлади.

Масалан, ҳуқуқшунос олим О.Т.Қодиров Ўзбекистон Республикаси қонунчилигидаги рецидив тушунчаси ва унинг ҳуқуқий моҳияти ҳақидаги илмий ишларида қайд этадики, "рецидив - бу шахснинг жиноят содир этишга бўлган тенденциясининг намоён бўлиши. Унинг фикрига кўра, рецидивга

¹⁰ https://yuz.uz/news/probatsiya-nazoratidagi-shaxslar-bilan-olib-borilayotgan-ishlar-samaradorligi-oshiriladi?utm_source=chatgpt.com

¹¹ https://sud.uz/news-2025-02-07-1/?utm_source=chatgpt.com

қарши курашда фақат жазо чоралари эмас, балки профилактика, ижтимоий реабилитация ҳам муҳим аҳамиятга эга” деб ҳисоблайди¹³. М.Ж. Абдурахмонов эса Рецидивнинг ривожланиш сабаблари ва профилактика чоралари ҳақидаги илмий тадқиқотларида, у рецидивнинг асосий сабаблари сифатида жамиятдаги ижтимоий-иқтисодий муаммолар, шахснинг ижтимоий муҳитга мослаша олмаслиги ва жазонинг самарасизлигини кўрсатади. Шунингдек, у қонунчиликда рецидивнинг аниқ ҳукукий белгиларини белгилашнинг аҳамиятини таъкидлайди¹⁴. Ш.Р. Икромов Рецидивни профилактика қилиш ва жазонинг ижтимоий таъсири мавзусида, у рецидивни камайтириш учун ижтимоий-ҳукукий чораларнинг бирлиги зарурлигини таъкидлайди. Шунингдек, жазо тизимида индивидуал ёндашувнинг муҳимлигини ва жиноятчиларни ижтимоий реабилитация қилишга алоҳида эътибор қаратиш кераклигини таъкидлайди¹⁵. Ўзбекистон ҳуқуқшунос олимлари рецидив масаласини кенг кўламда ўрганиб, унинг ижтимоий-иқтисодий, ҳукукий ва профилактика жиҳатларини биргаликда таҳлил қилмоқда. Улар рецидивга қарши курашда нафақат жазо, балки ижтимоий реабилитация ва профилактика чораларининг ҳам муҳимлигини таъкидлайдилар. Рецидивга қарши курашда қандай ёндашув самарали? биринчи томон — Қодиров, Абдурахмонов ва Икромов фикрлари улар жиноятчилик рецидиви сабабларини фақат жазо билан чеклашнинг етарли эмаслигини таъкидлайди. Қодиров ижтимоий реабилитация ва профилактика чораларига катта аҳамият беради. Абдурахмонов эса ижтимоий-иқтисодий омилларни муҳим деб билади ва жамиятдаги муаммоларни ҳал қилиш зарурлигини айтади. Икромов жазонинг индивидуаллаштирилган тизимини таклиф қилади, яъни ҳар бир шахсга мос чоралар кўриш керак.

¹³ Қодиров О.Т. "Жиноятчилик рецидивининг ҳукукий ва ижтимоий-иқтисодий омиллари" // "Ўзбекистон юридик журнали", 2015.

¹⁴ Абдурахмонов М.Ж. "Жиноятчилик рецидиви ва унинг профилактикаси" // "Фан ва ҳуқуқ", 2017.

¹⁵ Икромов Ш.Р. "Жиноятчилик рецидивининг профилактикаси: назария ва амалий аспектлар" // "Ҳуқуқшунослик илмий журнал", 2019.

Бу нуқтаи назарга кўра, рецидивга қарши курашда нафақат қатъий жазо, балки жиноятчиларни ижтимоий тиклаш, уларни муаммолардан чиқариш йўлидаги чоралар муҳим. Иккинчи томон — қаттиқ жазони афзал кўрувчилар нуқтаи назаридан. Бошқа ҳуқуқшунослар ва айрим ижтимоий психологлар фикрича, жиноятчилик рецидивининг асосий сабаби шахсининг шахсий ирода ва ахлоқий жиҳатларидаги нуқсонлардир. Улар жиноятчиларга нисбатан қатъий ва қонун устуворлигини таъминловчи чоралар кўриш керак деб ҳисоблайди. Яъни, ижтимоий омилларни ҳал этиш муҳим бўлса-да, жазонинг қатъийлиги рецидивни камайтиришда асосий восита бўлиши керак. Бу томон, қонун устуворлигини мустаҳкамлаш ва жиноятчиларга нисбатан қаттиқ жазо бериш орқали жиноятчиликни камайтиришга ишонади. Бизнинг шахсий фикримиз рецидив муаммоси жуда мураккаб ва кўпқирралидир. Мен Қодиров ва унинг ҳамкасблари таъкидлаган ижтимоий ва профилактика чораларини қўллаб-қувватлайман, чунки фақат жазо орқали муаммони бартараф этиш мумкин эмас. Аммо қонуннинг қатъийлиги ва жазонинг мувофиқлиги ҳам жуда муҳим, чунки қонунбузарларга нисбатан юмшоқлик бошқаларни ҳам қонун бузишга руҳлантириши мумкин. Шунинг учун, рецидив жиноятларга қарши курашда жазо ва профилактика чораларининг бир-бири билан уйғунлашган тизими яратилиши зарур деб ҳисоблаймиз.

Ички ишлар органларида профилактика инспекторларининг маъмурий назорат ўрнатилган шахслар билан ишлаш фаолиятини Ўзбекистон Республикасининг “Ички ишлар органлари тўғрисида”ги қонунини таҳлил этиш нуқтаи назаридан аҳамияти ўрганилганда мазкур қонунинг *умумий мақсад ва вазифалари (1-модда ва 2-модда)* сифатида профилактика инспекторлари асосий вазифаси — ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш, профилактика қилиш эканлигини кўриш мумкин. Шунингдек маъмурий назорат остида турган шахсларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш билан бирга уларнинг ҳуқуқбузарликларни

такрорлашини олдини олишни кўриш мумкин. *Фаолиятнинг асосий йўналишлари (4-модда)* сифатида профилактика инспекторлари жамоат тартибини сақлаш, ҳуқуқбузарликлар профилактикаси ва сабабларини аниқлашда фаол иш олиб борадилар. Шунингдек маъмурий назорат остида турган шахсларни кузатиш, уларнинг ҳуқуқбузарликларни такрорламаслигини таъминлаш профилактика инспекторларининг муҳим вазифаси. Бундан ташқари ҳуқуқбузарликка мойил шахсларни аниқлаш ва уларга таъсир қилиш учун чоралар кўриш вазифаси ҳам бор. *Қонунийлик принципи (6-модда)* профилактика инспекторлари ўз фаолиятида қонун талабларига қатъий риоя қилиши шарт. ҳар қандай қонунга хилоф ҳаракат ёки шахсларнинг ҳуқуқларини бузиш ман этилади. Маъмурий назорат остидаги шахслар билан ишлашда ҳам инсон ҳуқуқлари ва қонунийлик принциплари бузилмаслиги керак. *Маъмурий назоратнинг қонунийлиги ва бажарилиши мажбурияти (10-модда)* профилактика инспекторларининг талаблари ва талабларга мувофиқ амал қилиш маъмурий назоратда турган шахслар ва бошқа ташкилотлар томонидан бажарилиши зарур. Маъмурий назорат доирасида зарур ахборот ва маълумотларни олиш ҳуқуқи бор. Инспекторларнинг қонуний талаблари устидан шикоят қилиш мумкин, аммо бу уларнинг талабларини бажарилишини тўхтатмайди. *Ҳамкорлик ва ахборот алмашинуви (11-модда)* профилактика инспекторлари бошқа давлат органлари ва жамоат ташкилотлари билан ҳамкорликда ишлайдилар. Маъмурий назорат остидаги шахсларнинг фаолияти ҳақида ахборот алмашиш, уларнинг ҳуқуқбузарликларини олдини олишда биргаликда ҳаракат қилиш муҳим. Бу ҳамкорлик профилактика инспекторларининг фаолиятини самарали қилишга ёрдам беради. Хулоса қилиб айтганда профилактика инспекторлари маъмурий назорат остидаги шахслар билан ишлашда асосан қуйидаги йўналишларда фаолият кўрсатадилар: ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш ва такрорланишини камайтириш; маъмурий назорат талабларини бажарилишини

таъминлаш; қонунийликка қатъий риоя қилиш, шахс ҳуқуқларини ҳимоя қилиш; бошқа органлар ва ташкилотлар билан ҳамкорликда ишлаш. Инспекторларнинг фаолияти қонунийлик, шаффофлик ва адолат принциплари асосида амалга оширилиши шарт. Ички ишлар органларида профилактика инспекторларининг маъмурий назорат ўрнатилган шахслар билан ишлаш фаолиятини Ўзбекистон Республикасининг “Жазони ижро этиш муассасаларидан озод қилинган айрим тоифадаги шахслар устидан маъмурий назорат тўғрисида”ги қонунини таҳлил этиш нуқтаи назаридан аҳамиятини ҳам ўрганиш лозим. *Таянч пунктлар(15-модда)нинг маъмурий назоратга таъсири.* Таянч пунктлар — ички ишлар органларининг маҳаллалардаги асосий қуйи бўғини бўлиб, уларнинг вазифаси жамоат тартиби ва хавфсизликни таъминлаш бўлиб, маъмурий назорат остидаги шахслар билан ишлаш асосан маҳаллаларда амалга оширилгани учун, таянч пунктлар профилактика инспекторлари ва ёрдамчилари орқали ушбу шахсларни кузатиш, уларнинг ҳаракатларини назорат қилиш, қонун талабларига риоя этилишини таъминлашга хизмат қилади. Таянч пунктлар профилактика инспекторларига фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларига ҳисобот бериш мажбуриятини берган, бу эса маъмурий назорат остидаги шахслар билан ишда шаффофлик ва ҳисобдорликни таъминлайди. Маъмурий назоратда турган шахсларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилиш, уларга нисбатан адолатли ва қонуний муносабатда бўлиш таянч пунктларнинг жавобгарлиги ҳисобланади. *Маҳалла ҳуқуқ-тартибот масканлари (151-модда) ва маъмурий назорат остидаги шахслар билан ишлаш.* Маҳалла ҳуқуқ-тартибот масканлари маъмурий назорат остидаги шахсларни назорат қилиш ва уларнинг жамоат тартибига риоя қилишини таъминлашда муҳим рол ўйнайди. Профилактика инспекторлари, ёрдамчилар, шунингдек, хотин-қизлар масалалари бўйича инспектор, пробация инспектори ва бошқа ходимлар биргаликда ишлаб, маъмурий назорат остидаги шахсларнинг фаолиятини

доимий кузатишади. Маҳалла ҳуқуқ-тартибот масканлари орқали жамоатчилик ва ички ишлар органлари ўртасидаги ҳамкорлик орқали назорат остидаги шахсларга тегишли ёрдам, тушунтириш ва профилактика ишлари амалга оширилади. Ўз навбатида, жамоат тартибини сақлашда Миллий гвардия ва бошқа давлат органлари ходимлари жалб этилиши маъмурий назорат остидаги шахсларнинг ҳуқуқбузарликларини олдини олишни кучайтиради. *Қонунчилик ва қонунийлик жиҳатлари* Маъмурий назорат остидаги шахслар билан ишлашда профилактика инспекторлари ва таянч пунктлар ходимлари *қонунийлик (6-модда)* ва қонуний талабларнинг бажарилишини қатъий таъминлашлари лозим. Ҳар қандай ҳуқуқбузарлик ёки қонунга хилоф ҳаракатларга йўл қўйилмаслиги, шахслар ҳуқуқлари бузилмаслиги кафолатланиши керак. Маъмурий назоратда турган шахсларнинг ҳуқуқлари, жумладан, ҳисобот бериш ва тушунтириш бериш жараёнлари очик ва қонуний тартибда олиб борилиши шарт.

Фаолиятнинг амалий йўналишлари Таянч пунктлар ва маҳалла ҳуқуқ-тартибот масканлари профилактика инспекторлари маъмурий назорат остидаги шахслар билан доимий мулоқотда бўлиб, уларнинг жамоат тартибига риоя қилишини назорат қилади. Профилактика инспекторлари ўз ҳисоботларини маҳалла ва жамоат ташкилотларига тақдим этиш орқали фуқароларнинг ижтимоий назоратини таъминлайди. Маъмурий назорат талаблари бузилса, профилактика инспекторлари ва таянч пунктлар тезкор чоралар кўришга қодир.

Ўзбекистон Республикасининг "Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида"ги Қонуни¹⁶ – профилактика инспекторлари (аввал ИИО профилактика инспекторлари, ҳозирда "жамоат тартибини сақлаш ва профилактика бўйича инспекторлар" деб ҳам аталади) фаолиятини ҳуқуқий

¹⁶ Ўзбекистон Республикасининг 14.05.2014 йилдаги "Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида"ги 371-сон қонуни/<https://lex.uz/docs/2387357>

жиҳатдан белгилаб берувчи асосий норматив-ҳуқуқий ҳужжатлардан бири ҳисобланади. Қонуннинг **маъмурий назорат остида турган шахслар билан ишлашдаги аҳамияти** таҳлил қиладиган бўлсак, Қонуннинг 5-боби, хусусан, 28-моддадан 31-моддагача бўлган қисмлар профилактика инспекторларига ҳуқуқбузарликка мойил шахслар ва жиноят содир этган, шу жумладан жазони ўтаб чиққан шахслар билан ишлашдаги аниқ механизмларни белгилаб беради:

- Профилактика суҳбати,
- Расмий огоҳлантириш,
- Профилактик ҳисобга олиш,
- Маъмурий назорат,

-Ижтимоий мослаштириш ва реабилитация. Бу чоралар профилактика инспектори фаолиятининг ҳуқуқий асоси бўлиб хизмат қилади. Шунингдек Профилактика инспектори учун амалий фаолият йўналишларини белгилайди, Масалан, 30-моддадаги профилактика суҳбати профилактика инспекторининг шахс билан олиб бориши керак бўлган биринчи мулоқотини ифодалайди. Бу суҳбат орқали шахсга хулқ-атвор меъёрлари тушунтирилади, жиноят содир этишнинг оқибатлари ҳақида огоҳлантирилади. Агар бу суҳбат самара бермаса, расмий огоҳлантириш (31-модда) амалга оширилади. Бу профилактика инспекторига ҳуқуқбузарликка мойил шахсни ёзма равишда огоҳлантириш имконини беради. Шунингдек, бу огоҳлантириш туман ҳокимлиги, иш берувчи ёки маҳалладаги фуқаролар йиғинига ҳам юборилиши мумкин. Ижтимоий мослашувни таъминлашда ҳамкорликни таъминлайди. Қонуннинг 4-моддаси ва 29-моддасида таъкидланганидек “Ижтимоий реабилитация ва мослаштириш” чоралари профилактика фаолиятининг бир қисми сифатида белгиланган. Бу, айниқса, жазони ўтаб чиққан шахсларни жамиятга қайтаришда маҳалла, таълим муассасалари, иш берувчилар, ННТлар билан ҳамкорликни талаб этади. Профилактика инспекторлари фақат назорат қилувчи эмас, ижтимоий адаптацияни таъминловчи субъект сифатида ҳам

ҳаракат қилади. Хулоса қилиб айтганда Ушбу Қонун профилактика инспекторининг фаолият йўналишини белгилайди, ваколатини аниқлайди, ишлаш методларини (суҳбат, огоҳлантириш, ҳисобга олиш), шахслар билан қандай тарзда иш олиб боришини ва энг муҳими, жамиятдаги ҳукуқбузарликларни олдини олишдаги ишончли ҳукуқий механизмларни яратади. Бу эса профилактика инспекторининг маъмурий назорат остида турган шахслар билан самарали ва қонуний асосда иш олиб боришига хизмат қилади.

Хулоса қилиб айтганда, маъмурий назорат ўрнатилган шахслар бўйича чора-тадбирларни самарали амалга ошириш жамиятда ҳукуқий тартибни сақлаш ва жиноятчиликни камайитиришда муҳим аҳамиятга эга. Бу жараёнда давлат органлари ва ҳукуқни муҳофаза қилувчи идоралар ўртасида ҳамкорликни мустаҳкамлаш, ҳукуқий асосларни такомиллаштириш зарур. Ўзбекистон Президенти Шавкат Мирзиёевнинг таъкидлашича, маъмурий назорат тизими орқали жамиятда тинчлик ва осойишталикни таъминлашга катта ҳисса қўшилади¹. Шу билан бирга, инсон ҳуқуқлари ва эркинликларига ҳурмат билан ёндашиш ҳам устувор вазифалардан бири ҳисобланади. Шундай қилиб, маъмурий назорат ўрнатилган шахслар билан ишлашда ҳукуқий мувозанат ва шаффофликни таъминлаш муҳим аҳамият касб этади.

Адабиётлар рўйхати

1. Мирзиёев Ш.М. Танқидий таҳлил, қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қондаси бўлиши керак.—Тошкент, 2017. – 104 б.
2. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси. <https://lex.uz/docs/-6445145>
3. Ўзбекистон Республикасининг 2019-йил 2-апрелдаги “Жазони ижро этиш муассасаларидан озод қилинган айрим тоифадаги шахслар устидан

- маъмурий назорати тўғрисида”ги ЎРҚ-532-сон қонуни.
<https://lex.uz/docs/-4494709>
4. Ўзбекистон Республикасининг 2019-йил 2-сентябрдаги “Хотин-қизларни тазйиқ ва зўравонликдан ҳимоя қилиш тўғрисида”ги ЎРҚ-561-сон қонуни. <https://lex.uz/docs/4494709>
5. Ўзбекистон Республикасининг 2017-йил 11-сентябрдаги “Жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари тўғрисида”ги қонунига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш ҳақида”ги ЎРҚ-445-сон қонуни.
<https://lex.uz/docs/-3336169>
6. Ўзбекистон Республикасининг 2016-йил 16-сентябрдаги “Ички ишлар органлари тўғрисида”ги ЎРҚ-407-сон қонуни. <https://lex.uz/docs/-3027843>
7. Ўзбекистон Республикасининг 2014-йил 14-майдаги “Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида”ги ЎРҚ-371-сон қонуни. <https://lex.uz/docs/-2387357>
8. Ўзбекистон Республикасининг 2010-йил 29-сентябрдаги “Вояга етмаганлар ўртасида назоратсизлик ва ҳуқуқбузарликларнинг профилактикаси тўғрисида”ги ЎРҚ-263-сон қонуни. <https://lex.uz/docs/-1685726>
9. Мирзиёев Ш.М. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисига Мурожаатномаси, 2023 йил 1 сентябрь. www.press-service.uz (расмий веб-сайт).
10. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг 2020 йил 28 январдаги ПФ-5948-сонли Фармони. <https://president.uz>
11. Қодиров О.Т. Жиноятчилик рецидивининг ҳуқуқий ва ижтимоий-иқтисодий омиллари // Ўзбекистон юридик журнали, 2015.
12. Абдурахмонов М.Ж. Жиноятчилик рецидиви ва унинг профилактикаси // Фан ва ҳуқуқ, 2017.

13. Икромов Ш.Р. Жиноятчилик рецидивининг профилактикаси: назария ва амалий аспектлар // Ҳуқуқшунослик илмий журнал, 2019.
14. https://www.norma.uz/qonunchilikda_yangi/jinoyatchilikka_qarshi_kurashish_maqsadida_qushimcha_chora-tadbirlar_qabul_qilinadi
15. <https://iibb.uz/uz/news/zhinajat-sodir-etgan-jana-bir-nechta-shahslar-ushlandi>
16. <https://gov.uz/uz/advice/NaN/document/2427>
17. https://uza.uz/uz/posts/mehnat-qilish-imkoni-zhinoyatchilikni-kamaytirishda-muhim-omildir_765345
18. <https://yuz.uz/news/mamuriy-javobgarlik-togrisidagi-kodeksning-206-va-248-moddalariga-ozgartirish-va-qoshimchalar-kiritilmoqda>
19. <https://yuz.uz/news/probatsiya-nazoratidagi-shaxslar-bilan-olib-borilayotgan-ishlar-samaradorligi-oshiriladi>
20. <https://sud.uz/news-2025-02-07-1>